

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

lipiec-sierpień-wrzesień

Nr 44/2
(3/2018)

WYDZIAŁ ZAMIEJSKOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikolaï Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podlesny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZEPURKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIKŁA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JULDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOGLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylyp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Akademy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walentyn GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 | e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Ksiądz dr Marek Kozera

Spis treści

Artykuły

LESZEK ÓWIKŁA *Respublica bene ordinata*. Udział elit prawosławnych w życiu politycznym w Rzeczypospolitej w XV – XVIII w. (część I) | 21

FILIP CIEPŁY *Normatywna koherencja prawa i moralności* | 38

DOMINIK TYRAWA *Omnibus bonis expedit salvam esse rem publicam. Uwagi na tle modelu bezpieczeństwa w polskiej Konstytucji* | 50

KONRAD DYDA *Urząd proboszcza i wikariusza w kodyfikacjach prawa Kościoła łacińskiego* | 60

ADRIAN ROMKOWSKI *Artykuł 256 § 1 kk w świetle wyrażonej w art. 42 ust. 1 Konstytucji zasady nullum crimen sine lege (certa)* | 72

JERZY NIKOŁAJEW *Kodeksowe uprawnienia skazanych i tymczasowo aresztowanych wynikające z realizacji wolności sumienia i religii. Norma prawna a praktyka* | 96

KAZIMIERA JUSZKA, KAROL JUSZKA *Badawcza weryfikacja przestrzegania zasad prowadzenia oględzin w sprawach o zabójstwa w Polsce* | 121

MAŁGORZATA SZYDŁO-KALINKA *Nadzór kuratora sądowego jako jedno z możliwych zarządzeń sądu opiekuńczego* | 131

PAULINA LEDWOŃ *Problemy interpretacyjne związane z procesem powstania odrębnej własności lokalu z mocy prawa* | 148

MATEUSZ ANIOŁ *Interpretacja sprawiedliwości jako konfliktu* | 157

ANNA MARIA BARAŃSKA *Cesja umowy w prawie włoskim* | 166

ŁUKASZ CHYLA *Prawne aspekty klonowania ludzi w perspektywie regulacji międzynarodowych* | 177

ALEKSANDRA RUDKOWSKA, PATRYCJA FIGUŁA *Rola sędziego w kształtowaniu polubownych metod rozwiązywania sporów w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego* | 196

ANNA MOSKAL *Analiza krytyczna rozszerzania zakresu podmiotowego i przedmiotowego klauzuli sumienia po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 października 2015* | 212

PIOTR ARTUR OLECHOWSKI *Uwagi na temat Wojewódzkich Komisji do spraw orzekania o Zdarzeniach Medycznych w kontekście metod ADR* | 228

BARTŁOMIEJ ORAWIEC *Jakie wzory są chronione przez zarejestrowane wzory wspólnotowe w postaci obrazów przygotowanych przy wykorzystaniu programu komputerowego Computer Assisted Design (CAD)?* | 239

MAGDALENA STOPIAK *Nowe technologie a walka z oszustwami VAT* | 249

EWA KRUK *Kwestia dobrowolnego poddania się karze a niestawiennictwo oskarżyciela publicznego na rozprawę w trybie art. 46 § 2 k.p.k.* | 261

DAMIAN GIL *Nemo se ipse accusare tenetur a obecna sytuacja oskarżonego* | 271

AGNIESZKA KRAHEK *Uwalnianie nanoodpadów do środowiska – ryzyko, zagrożenia i aspekty prawne* | 285

PAULINA KOWALSKA *Błędne pouczenie sądu o dopuszczalności, terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia a brak tej informacji* | 303

IWO JAROSZ *Krytyka instytucji kapitału zakładowego a Projekt Societas Unius Personae* | 316

JAKUB NIEMIEC *Uwagi na temat ładu korporacyjnego w Chińskiej Republice Ludowej* | 333

TOMASZ GUZIK *Zastosowania modelu homo oeconomicus w analizie ekonomicznej ugody administracyjnej (art. 114 k.p.a.)* | 348

WALDEMAR ZADWORNY, STANISŁAW GEMRA *Ocena jakości usług w transporcie zbiorowym na przykładzie Miejskiego Zakładu Komunikacji Spółka z o.o. w Jarosławiu* | 366

Glosa

GRZEGORZ WOLAK *Samodzielność tytułu do dziedziczenia z ustawy przez dalszych następnych a odrzucenie spadku. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2016 r., II CSK 529/15* | 380

Recenzja

ARTUR LIS *Pavel Otmar Krafl, Polské provinciální synody 13.-15. století* | 397

Contents

Articles

LESZEK WIKA *Respublica bene ordinata. Participation of Orthodox Elite in political life in the 15th and 18th century Republic. (part I)* | 21

FILIP CIEPY *Normative Coherence of Law and Morality* | 38

DOMINIK TYRAWA *Omnibus bonis expedit salvam esse rem publicam. Comments on the background of the security model in the Polish Constitution* | 50

KONRAD DYDA *The ecclesiastical office of parish priest and vicar in codifications of latin Church* | 60

ADRIAN ROMKOWSKI *Article 256  1 of Polish criminal code in the perspective of constitutional principle nullum crimen sine lege (certa) in article 42.1 of the Constitution* | 72

JERZY NIKOAJEW *Codex rights of convicts and detainees resulting from the implementation of freedom of conscience and religion. Legal norm and practice* | 96

KAZIMIERA JUSZKA, KAROL JUSZKA *Studies vetting the observance of rules for conducting forensic evidence by inspection in killing cases in Poland* | 121

MAGORZATA SZYDO-KALINKA *Supervision of a probation officer as one of the possible orders of the guardianship court* | 131

PAULINA LEDWO *Interpretation problems related to the issue of the creation of a separate ownership of premises by virtue of law* | 148

MATEUSZ ANIO *Interpretation of Justice as a Conflict* | 157

ANNA MARIA BARASKA *Assignment of contract rights in Italian law* | 166

UKASZ CHYLA *Legal aspects of human cloning under international regulations* | 177

ALEKSANDRA RUDKOWSKA, PATRYCJA FIGUA *Role of the judge in the forming of amicable methods of solving disputes in the light of provisions of the Code of Civil Procedure* | 196

ANNA MOSKAL *Critical analysis of the extension of subjective scope of conscience clause after the verdict of the Constitutional Tribunal from 7th October 2015* | 212

PIOTR ARTUR OLECHOWSKI *Comments on the Provincial Commission for the adjudication of Medical Events in the context of ADR methods* | 228

BARTŁOMIEJ ORAWIEC *What is the design protected by a CAD rendered Registered Community Design?* | 239

MAGDALENA STOPIAK *New technologies and the fight against VAT fraud* | 249

EWA KRUK *The issue of voluntary submission to penalty and non-appearance of the public prosecutor in the trial pursuant to Art. 46 § 2 of the Code of Criminal Procedure* | 261

DAMIAN GIL *Nemo se ipse accusare tenetur and the current situation of the accused* | 271

AGNIESZKA KRAMEK *Releasing nanowaste to the environment - risks, threats and legal aspects* | 295

PAULINA KOWALSKA *Erroneous court instruction on admissibility, date and manner of lodging an appeal and lack of this information* | 303

IWO JAROSZ *Critical approaches to share capital and the draft Societas Unius Personae Regulations* | 316

JAKUB NIEMIEC *Remarks on corporate governance in People's Republic of China* | 333

TOMASZ GUZIK *Applications of homo oeconomicus concept in economic analysis of Polish administrative agreement* | 348

WALDEMAR ZADWORNY, STANISŁAW GEMRA *Evaluation of public transport service quality based on Municipal Transport Company "Private Limited Company in Jarosław"* | 366

Gloss

GRZEGORZ WOLAK *Independence of the statutory inheritance right by remoter descendants and rejection of inheritance. Gloss to the decision of the Supreme Court of 15 June 2016, II CSK 529/15* | 380

Review

ARTUR LIS *Pavel Otmar Krafl, Polské provinciální synody 13.-15. století* | 397

Grzegorz Wolak

Samodzielność tytułu do dziedziczenia z ustawy przez dalszych zstępnych a odrzucenie spadku. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2016 r., II CSK 529/15

Independence of the statutory inheritance right by remoter descendants and rejection of inheritance. Gloss to the decision of the Supreme Court of 15 June 2016, II CSK 529/15

Teza:

Złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku po ojcu nie ma wpływu na dziedziczenie po dziadkach

Wprowadzenie

Głosowane orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2016 r., II CSK 529/15¹, zostało wydane w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po Kr.G. i P.G. - babci i dziadku wnioskodawczyń D.G. i K.G., reprezentowanych przez matkę D.S. W jego tezie uznano, że złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku po ojcu nie ma wpływu na dziedziczenie po dziadkach (rodzicach ojca). W uzasadnieniu omawianego orzeczenia Sąd Najwyższy stwierdził m.in., że przewidziane w art. 931 § 2 k.c. następstwo, w którym dzieci zmarłego wcześniej dziecka spadkodawcy wchodzi w miejsce swojego rodzica, powoduje, że zstępni zmarłego dziedziczą w istocie bezpośrednio po spadkodawcy. Wnuki spadkodawcy

¹ OSNC-ZD 2018, nr B, poz. 20.

w opisanej sytuacji dochodzą do spadku prawem własnym, bezpośrednio po spadkodawcy, a nie po swoim wstępnym, ponieważ ich dziedziczenie uzależnione jest od istnienia przesłanek dziedziczenia takiego zstępnego w stosunku do spadkodawcy, nie zaś względem swego bezpośrednio przodka.

Teza glosowanego judykatu, jak i jego uzasadnienie zasługuje na aprobatę. Warto moim zdaniem, by nie pozostawić go bez doktrynalnego komentarza.

Wydawać by się mogło, że sądy orzekające w sprawie nie powinny mieć większych problemów z subsumpcją ustalonego w niej, prostego, nieobszernego stanu faktycznego, pod normy księgi IV kodeksu cywilnego regulującego dziedziczenie ustawowe, zwłaszcza, że sprawy o stwierdzenie nabycia spadku są niejako na porządku dziennym na wokandach wydziałów cywilnych sądów powszechnych. Było jednak inaczej. Potrzeba było aż skargi kasacyjnej i zaangażowania Sądu Najwyższego, by przybliżyć strony postępowania do uzyskania zgodnego z prawem materialnym rozstrzygnięcia sporu pomiędzy nimi odnośnie do tego, kto jest ustawowym sukcesorem uniwersalnym po spadkodawcach Kr.G. i P.G.

Najpierw przedstawiony zostanie stan faktyczny sprawy, a później stanowisko sądów, na końcu zaś dokonana zostanie ocena stanowiska Sądu Najwyższego.

Stan faktyczny i stanowisko sądów

Spadkodawczyni Kr. G. zmarła w dniu 30 kwietnia 2013 r. Pozostawiła męża P.G. i trzech synów: L.G., M.G. i D.G. Spadkodawca P.G. (mąż Kr.G.) zmarł w dniu 2 października 2013 r. Zarówno Kr. G. jak i P.G. nie pozostawili testamentu. Syn spadkodawców - D.G. zmarł w dniu 28 grudnia 2010 r., pozostawiając córki - D. G. i K. G., które działając przez ich matkę D. S., odrzuciły spadek po ojcu w dniu 24 czerwca 2011 r.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy w Ł. postanowieniem z dnia 4 września 2014 r., stwierdził, że spadek po Kr. G., zmarłej 30 kwietnia 2013 r. w Ł., nabyli na podstawie ustawy: mąż P. G., syn L. G. - M., G. i syn M. G. - A. G. po 1/3 części spadku każdy z nich oraz, że spadek po P.G., zmarłym w dniu 2 października 2013 r. w Ł., nabyli na podstawie ustawy: syn L. G. - M. G. i syn M. G. - A.G. po 1/2 części każdy z nich.

Z taką oceną zgodził się Sąd Okręgowy w Ł., który oddalił apelację wnioskodawczyń od orzeczenia Sądu I instancji. Uznał, z powołaniem się na art. 931 § 2 i 1020 k.c., że skuteczne odrzucenie przez wnioskodawczynie D.G. i K.G., spadku po ojcu D.G. spowodowało wyłączenie ich od dziedziczenia tak, jakby nie dożyły otwarcia spadku po ich ojcu, co nastąpiło w dniu 28 grudnia 2010

r. W konsekwencji Sądy obu instancji przyjęły, że w dacie otwarcia spadku po Kr.G. oraz P.G. wnioskodawczynie nie miały zdolności dziedziczenia jako dzieci D.G. i wnuki P.G. oraz Kr.G., ponieważ były traktowane jak spadkobiercy, którzy nie dożyli otwarcia spadku.

Skarga kasacyjna obu wnioskodawczyń oparta została na zarzucie naruszenia prawa materialnego, tj. art. 931 § 2 k.c. oraz 1020 k.c. przez błędną ich wykładnię skutkującą przyjęciem, że odrzucenie przez małoletnie wnioskodawczynie spadku po ojcu, zmarłym przed jego rodzicami skutkuje wyłączeniem ich od dziedziczenia ustawowego po babci i dziadku.

Sąd Najwyższy uznał skargę kasacyjną za zasadną, w konsekwencji czego orzekł kasatoryjnie.

Ocena stanowiska Sądu Najwyższego

Ocenę zapatrywania Sądu Najwyższego rozpocznę od małej dygresji. Otóż po pierwsze, omawiane orzeczenie jest kolejną ilustracją tego, że także poza procesem toczącym się pomiędzy powodem (*actor*) i pozwanym (*reus*), możliwy jest spór między stronami postępowania. Dobrze zatem, że w przepisach ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego², postępowanie uregulowane w Księdze drugiej (art. 506 i nast.), toczące się z udziałem zainteresowanych³ (wnioskodawcy, uczestników), nosi nazwę postępowania nieprocesowego, a nie postępowania niespornego, jak było w stanie prawnym sprzed wejścia w życie kodeksu postępowania cywilnego, tj. przed 1 stycznia 1965r.⁴

² Dz.U. Nr 43, poz. 296, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 155.

³ W myśl art. 510 § 1 k.p.c. zainteresowanym w sprawie jest każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania, może on wziąć udział w każdym stanie sprawy aż do zakończenia postępowania w drugiej instancji. Jeżeli weźmie udział, staje się uczestnikiem. Na odmowę dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie przysługuje zażalenie. Jeżeli okaże się, że zainteresowany nie jest uczestnikiem, sąd wezwie go do udziału w sprawie. Przez wezwanie do wzięcia udziału w sprawie wezwany staje się uczestnikiem. W razie potrzeby wyznaczenia kuratora do zastępowania zainteresowanego, którego miejsce pobytu jest nieznane, jego wyznaczenie następuje z urzędu (§ 2).

⁴ Kodeks postępowania cywilnego uchylił m.in.: 1) Kodeks postępowania niespornego - dekret z dnia 18 lipca 1945 r. (Dz. U. Nr 27, poz. 169); dekret z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu niespornym z zakresu prawa rzeczowego (Dz. U. Nr 63, poz. 345); 5) dekret z dnia 27 czerwca 1950 r. o postępowaniu spadkowym (Dz. U. Nr 63, poz. 346); ustawę z dnia 27 czerwca 1950 r. o postępowaniu niespornym w sprawach rodzinnych oraz z zakresu kurateli (Dz. U. Nr 34, poz. 310); 8) art. 63 ust. 2 zdanie drugie dekretu z dnia 8 czerwca 1955 r. - prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. Nr 25, poz. 151). Wcześniej postępowanie niesporne nie było skodyfikowane ani zunifikowane – obowiązywały nadal regulacje państw zaborczych.

. Po drugie, okazuje się, że w z pozoru prostej sprawie, wniesiona przez stronę skarga kasacyjna może się okazać uzasadniona.

Przechodząc zaś do meritum, w omawianej sprawie spór dotyczył ustalenia kręgu spadkobierców ustawowych uprawnionych do dziedziczenia po zmarłych babci i dziadku wnioskodawczyń. Sądy I i II instancji przyjęły, że odrzucenie przez wnioskodawczynię spadku po swoim ojcu powoduje, że nie mogą one dziedziczyć po rodzicach swojego ojca, tj. swojej babci i dziadku. Nie zgodził się z tym, i słusznie, Sąd Najwyższy.

Porządek dziedziczenia z ustawy regulują przepisy art. 931-937 k.c. Kodeks cywilny w obecnym brzmieniu⁵ dzieli spadkobierców ustawowych na 6 grup⁶:

- I grupa - dzieci i małżonek spadkodawcy, a jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku – jego zstępni (art. 931 k.c.),

- II grupa – małżonek i rodzice spadkodawcy (art. 932 § 1-3 k.c.); ci ostatni są wyłącznymi spadkobiercami, jeżeli spadkodawca w chwili śmierci nie pozostawał w związku małżeńskim,

- III grupa - małżonek, jedno z rodziców i rodzeństwo⁷ spadkodawcy, a jeżeli którekolwiek z rodzeństwa nie dożyło otwarcia spadku – jego zstępni (art. 932 § 4-5 k.c.),

- IV grupa – dziadkowie spadkodawcy, a jeśli któryś z dziadków nie dożyło otwarcia spadku – jego zstępni; w braku zstępnych tego dziadka, który nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który mu przysługiwał, przypada pozostałym dziadkom w częściach równych (art. 934 k.c.),

- V grupa – dzieci małżonka spadkodawcy (pasierbowie), których żadne z rodziców nie dożyło spadku (art. 934¹ k.c.),

- VI grupa – gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy, a jeżeli ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Rzeczypospolitej nie da się

⁵ W stanie prawnym sprzed 28 czerwca 2009 r. tych grup było trzy: I grupa - małżonek i dzieci spadkodawcy, II grupa – małżonek, rodzeństwo i zstępni rodzeństwa, III grupa - Skarb Państwa, zaś z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 14 lutego 2003r. o zmianie ustawy-Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 49, poz. 408), tj. z dniem 25 września 2003r. – gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy, a gdy miejsca ostatniego zamieszkania spadkodawcy w Rzeczypospolitej Polskiej nie da się ustalić lub ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za granicą – Skarb Państwa.

⁶ Zob. np. E. Skowrońska – Bocian, Prawo spadkowe, Warszawa 2011, s. 55.

⁷ W uchwale z dnia 14 października 2011 r., III CZP 49/11, OSNC 2012 nr 3, poz. 35, SN trafnie uznał, iż: „Jeżeli jedno z rodziców spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przysługiwał, dziedziczy, na podstawie art. 932 § 4 k.c., w częściach równych rodzeństwo rodzone i przyrodnie spadkodawcy”. Zob. też glosy do tej uchwały: A. Sylwestrzak, Orzecznictwo Sądów Polskich 2012, nr 6, poz. 60 oraz G. Wolaka, Monitor Prawniczy 2013 nr 18, s. 994 i n.

ustalić albo ostatecznie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za granicą – Skarb Państwa (art. 935 k.c.).

Wymienione grupy dziedziczenia ustawowego wzajemnie się przy tym wykluczają, co oznacza, że spadkobiercy należący do grupy dalszej dochodzą do dziedziczenia dopiero wówczas gdy nie ma spadkobierców należących do grupy bliższej⁸. Ujmując to inaczej, dopiero w braku np. spadkobierców ustawowych grupy II, możliwe jest dziedziczenie przez spadkobierców ustawowych grupy III, przy czym przez pojęcie braku spadkobierców ustawowych określonej grupy dziedziczenia ustawowego należy rozumieć nie tylko fizyczne ich nieistnienie, ale także wyłączenie ich od dziedziczenia z takim skutkiem jakby nie dożyli otwarcia spadku; chodzi więc o niegodność dziedziczenia (art. 928 § 2 k.c.), odrzucenie spadku (art. 1020 kc) lub umowne zrzeczenie się dziedziczenia (art. 1049 § 2 k.c.)⁹. W prawie polskim małżonek dziedziczy zarówno w I, w II, jak i w III grupie spadkobierców ustawowych.

Jak dopiero co była o tym mowa, spadkobiercami ustawowymi pierwszej grupy są współmałżonek i dzieci spadkodawcy (art. 931 § 1 k.c.). W związku ze zmianami zasad porządku dziedziczenia ustawowego¹⁰, warto zaznaczyć, że przepis art. 931 k.c. nie był nowelizowany, stąd też data otwarcia spadku nie ma znaczenia przy dziedziczeniu z ustawy spadkobierców pierwszej grupy. Z uwagi na stan faktyczny sprawy nie ma potrzeby odnosić się do pozostałych grup dziedziczenia ustawowego. Współmałżonek i dzieci spadkodawcy dziedziczą co do zasady w częściach równych. W przepisie tym, i nie tylko zresztą w nim, ustawodawca zdecydował się na pewne uprzywilejowanie małżonka spadkodawcy, wyrażające się w tym, że jego udział, w przypadku gdy dziedziczy w zbiegu z dziećmi, nie może być mniejszy niż 1/4 spadku. Jeżeli zatem dziedziczy np.

⁸ Zob. E. Skowrońska – Bocian, *Prawo*, s. 54.

⁹ Zob. postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 1972r., III CRN 19/72, OSNCP 1972, nr 11, poz. 205.

¹⁰ Obecnie obowiązujący porządek dziedziczenia ustawowego został wprowadzony z dniem 28 czerwca 2009 r. na mocy ustawy z dnia 2 kwietnia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 79, poz. 662). W tych wszystkich przypadkach, w których śmierć spadkodawcy nastąpiła w dniu 28 czerwca 2009 r. lub później, w razie dziedziczenia ustawowego zastosowanie znajdują przepisy dotyczące tego dziedziczenia w obecnym brzmieniu, z tym jednak zastrzeżeniem, że w stosunku do spadków otwartych począwszy od 23 października 2011 r. stosować należy także wprowadzony od tego dnia art. 932 § 6 k.c., który został dodany do kodeksu cywilnego na podstawie art. 1 pkt 4 ustawy z 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 85, poz. 458). W przypadku zatem, gdy śmierć spadkodawcy nastąpiła przed 28 czerwca 2009 r., do określenia kręgu spadkobierców ustawowych i przypadających im udziałów należy stosować przepisy obowiązujące uprzednio (tak trafnie np. J. Kuźmicka-Sulikowska, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2017, Komentarz do art. 931, nb 1, Legalis).

dwoje dzieci i małżonek, udział każdego z nich wynosi $\frac{1}{3}$ spadku, jeżeli natomiast czworo dzieci i małżonek, udział małżonka wynosi $\frac{1}{4}$, a udział każdego z dzieci – $\frac{3}{16}$. Jeśli dziedziczny małżonek i pięcioro dzieci, udział małżonka wynosi $\frac{1}{4}$, a udział każdego z dzieci – $\frac{3}{20}$.

Zgodnie zaś z art. 931 § 2 k.c. jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada jego dzieciom (czyli wnukom spadkodawcy) w częściach równych. Aby ustalić wielkość ich ułamków spadkowych, należy najpierw obliczyć udział nieżyjącego dziecka i następnie podzielić go po równo między jego dzieci. W piśmiennictwie J. S. Piątowski¹¹, ilustrował to następującym przykładem: spadkodawca pozostawił małżonka oraz troje dzieci B, C, i D; natomiast najstarszy syn A zmarł przed spadkodawcą, pozostawiając dwoje dzieci (wnuków spadkodawcy) E i F. Udziały spadkowe wynoszą: małżonka – $\frac{1}{4}$, dzieci B, C i D – po $\frac{3}{16}$, wnuków E i F – po $\frac{3}{32}$.

Tak samo należy postąpić w tych wypadkach, gdy dziecko spadkodawcy wprawdzie żyje w chwili otwarcia spadku, ale z mocy przepisów ustawy nie jest brane pod uwagę, tak jakby nie dożyło otwarcia spadku - art. 928 § 2, art. 1020 i 1049 § 2 KC. W tym ostatnim przypadku, gdy zrzeczenie się dziedziczenia nie objęło zstępnych zrzekającego się. Zasada ta ma odpowiednie zastosowanie do dalszych zstępnych spadkodawcy (art. 931 § 2 zd. 2 k.c.).

Przepis art. 931 § 2 k.c. nie może być stosowany w drodze analogii w razie śmierci małżonka spadkodawcy przed otwarciem spadku, a także w przypadku, gdy kodeks cywilny nakazuje traktować go tak jakby nie dożył chwili otwarcia spadku. W takich okolicznościach nikt nie wstępuje w jego miejsce¹². Również Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 16 grudnia 1986 r., II CRN 325/86, stanął na stanowisku, że przepis art. 931 § 2 k.c. nie ma w drodze analogii zastosowania w przypadku uznania małżonka spadkodawcy na podstawie art. 928 § 2 k.c. za niegodnego dziedziczenia. W takiej sytuacji mają zastosowanie ogólne zasady dziedziczenia¹³. W przeciwieństwie do dziedziczenia testamentowego (art. 965 k.c.) w dziedziczeniu ustawowym nie znajduje zastosowania zasada przyrostu.

W razie wyłączenia od dziedziczenia z ustawy dziecka spadkodawcy sąd ma obowiązek badania z urzędu, czy osoba taka pozostawiła swoich zstępnych, i wezwania ich do udziału w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku jako

¹¹ J.S. Piątowski, [w:] System prawa cywilnego. Tom IV. Prawo spadkowe, pod red. J. S. Piątowskiego, Ossolineum 1986, s. 138, A. Kawałko, J. S. Piątowski, H. Witczak, [w:] System Prawa Prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe, pod red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2015, s. 272.

¹² Tak trafnie J. Ciszewski, J. Knabe, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, pod red. J. Ciszewskiego, Warszawa 2013, s. 1574.

¹³ LEX nr 8801.

spadkobierców ustawowych (art. 670 k.p.c.). W przeciwnym bowiem razie może mieć miejsce wadliwe ustalenie kręgu spadkobierców ustawowych w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku.

Na gruncie art. 931 k.c. E. Niezbecka stwierdziła, że jeżeli spadek dziedziczą wyłącznie dzieci, to ich udziały w spadku ustala się w częściach równych, podział następuje według liczby dzieci (tzw. podział według liczby głów – *in capita*). Jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło chwili otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przysługiwał, przypada jego dzieciom w częściach równych (art. 931 § 2 zdanie pierwsze k.c.). Jest to tzw. podział według szczepli – *in stirpes*. Na dany szczepl, pochodzący od zmarłego dziecka spadkodawcy, przechodzi jego udział w spadku i udział ten dzieli się według liczby dzieci (według głów – *in capita*) zmarłego spadkobiercy. Tę samą zasadę stosuje się odpowiednio do dalszych zstępnych (art. 931 § 2 zdanie drugie k.c.). Ta część jej wywodów nie budzi zastrzeżeń. Autorka ta stwierdza jednak dalej, że zstępni zmarłego dziecka spadkodawcy dziedziczą tzw. prawem zastępstwa, wstępują w prawa, jakie przysługiwałyby ich zmarłemu wstępnemu¹⁴. Nie tylko zresztą ona jest w doktrynie zdania, że w wymienionych sytuacjach wnuki (lub dalsi zstępni spadkodawcy) dziedziczą „prawem zastępstwa” albo „prawem reprezentacji (tak też np. J. Kremis)¹⁵.

W ocenie natomiast J.S. Piątowskiego, terminy te, zaczerpnięte z prawa francuskiego¹⁶ są nieściśle i ich użycie może prowadzić do błędnych wniosków (czego, jak się wydaje, przykładem jest stanowisko zajęte przez Sądy I i II instancji w omawianej sprawie). Osoby, o które chodzi, są bowiem wtedy same powołane do spadku i w żadnej mierze nie można ich uważać za „zastępców” czy „reprezentantów” ich wstępnych, którzy zmarli przed spadkodawcą albo są traktowani tak, jakby nie dożyli otwarcia spadku. Sposób obliczania udziałów przypadających wnukom lub dalszym zstępny spadkodawcy jest tylko wyrazem zastosowania zasady podziału *in stirpes*¹⁷.

¹⁴ E. Niezbecka, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki, pod red. A. Kidyby, Warszawa 2012, s. 65.

¹⁵ J. Kremis, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2011, s. 1540. Tak samo w wydaniu tego komentarza z 2014, s. 1694.

¹⁶ Pojęcie reprezentacji zostało wyjaśnione w art. 751 i n. KC franc. Jest ona mianowicie fikcją prawną, która polega na tym, że reprezentujący wchodzi w prawa osoby reprezentowanej, która nie dożyła otwarcia spadku lub jest tak traktowana. Reprezentacja ma miejsce bez ograniczenia w linii zstępnej (nie dotyczy natomiast wstępnych). W linii bocznej reprezentacja obejmuje dzieci i zstępnych braci i sióstr spadkodawcy.

¹⁷ J. S. Piątowski, [w:] System prawa cywilnego, t. IV, s. 138, A. Kawałko, J. S. Piątowski, H. Witczak, [w:] System prawa prywatnego, t. 10, Warszawa 2015, s. 272.

Także J. Kuźmicka-Sulikowska¹⁸ uważa, że ta konwencja terminologiczna jest słusznie poddawana krytyce. Ci dalsi zstępni nie dochodzą bowiem do dziedziczenia jako zastępcy czy reprezentanci swojego wstępnego, który nie dożył otwarcia spadku po spadkodawcy (lub jest tak traktowany), nie wchodzi tu w sytuację prawną swojego wstępnego, lecz mają oni swój własny tytuł do dziedziczenia i dochodzą do spadku bezpośrednio po spadkodawcy, a nie po swoim wspomnianym wstępnym¹⁹. Co za tym idzie, np. to, że wnuk spadkodawcy został uznany za niegodnego dziedziczenia po jego synu, nie wyłącza dziedziczenia tego wnuka po spadkodawcy – jego dziadku²⁰.

E. Niezbecka w odpowiedzi na zakwestionowanie przez część doktryny terminu „prawo zastępstwa” (inaczej reprezentacji) pogląd swój zmodyfikowała wywodząc, że: „Nie wydaje się jednak, by podważanie tej terminologii miało sens, bowiem reprezentacja ma zastosowanie do ustalenia wielkości udziału spadkowego przypadającego zstępnym zmarłego dziecka spadkodawcy, w tym zakresie rzeczywiście reprezentują oni (czy zastępują) swojego wstępnego. Dziedziczą wyłącznie udział przypadający na ich bezpośredniego wstępnego, wielkość ich udziału jest więc określana według wielkości udziału innego spadkobiercy. Natomiast nie można zakwestionować faktu, że spadkobiercy wstępujący w prawa zmarłego zstępnego spadkodawcy mają swój własny tytuł powołania do dziedziczenia, dla każdego z nich odrębnie jest ustalana zdolność do dziedziczenia po danym spadkodawcy (a nie po zmarłym czy wyłączonym od dziedziczenia wstępnym). Na zasadzie art. 931 § 2 k.c. zstępni dziecka spadkodawcy dziedziczą więc bezpośrednio po spadkodawcy prawem własnym (...)”²¹.

Lepiej jednak nie posługiwać się, w omawianym kontekście, terminami: „prawo zastępstwa” albo „prawo reprezentacji”. Trafnie nie posłużył się nim także Sąd Najwyższy w uzasadnieniu głosowanego postanowienia. Może to bowiem sugerować, że złożenie przez dziecko oświadczenia o odrzuceniu spadku po ojcu, bądź też traktowanie tego dziecka, z innych powodów, jakby nie dożył otwarcia

¹⁸ E. Niezbecka [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki, pod red. A. Kidyby, Lex 2015, art. 931, pkt 8.

¹⁹ J.S. Piątkowski, H. Witczak, A. Kawałko, [w:] System Prawa Prywatnego, t. 10, Warszawa 2015, s. 273; M. Pazdan, [w:] Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450-1088. Przepisy wprowadzające, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2011, art. 931, nb 6; M. Łączkowska, [w:] Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450-1088, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2016, s. 1495; E. Skowrońska-Bocian, Nowelizacja prawa spadkowego. Komentarz, Warszawa 2010, s. 22, W. Borysiak, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Spadki, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2018, art. 931, pkt 25.

²⁰ E. Skowrońska-Bocian, Nowelizacja, s. 22.

²¹ E. Niezbecka w: Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki, pod red. A. Kidyby, Lex 2015, art. 931, pkt 8.

spadku po nim (np. skutek uznania niegodności dziedziczenia) ma wpływ na dziedziczenie przez nie po dziadkach (rodzicach ojca) w trybie uregulowanym w art. 931 § 2 k.c. W konsekwencji takiego stanu rzeczy, nie mogliby oni być uznani za reprezentantów, czy też zastępców swojego ojca (ich wstępnego), a jeśli tak to nie mogliby dziedziczyć po rodzicach ojca. Zatem może sugerować, że dziedziczą oni po swoich dziadkach nie swoim własnym prawem, lecz prawem ich wstępnego (w które wchodzi, o ile są jego sukcesorami).

Jak słusznie stwierdził Sąd Najwyższy w głosowanym judykacie, przepis art. 931 § 2 k.c. otwiera dzieciom zmarłego spadkobiercy bezpośrednią, własną drogę do dziedziczenia po jego rodzicach (dziedziczenie przez wnuków). Wnuki spadkodawcy dziedziczą tylko udział, jaki przypadałby dziecku, gdyby dożyło otwarcia spadku. Oznacza to, że przewidziane następstwo, w którym dzieci zmarłego wcześniej dziecka spadkodawcy wchodzi w miejsce swojego rodzica, powoduje, że zstępni zmarłego dziedziczą w istocie bezpośrednio po spadkodawcy. To zapatrywanie „wpisuje się” w utrwalony, zarówno w doktrynie prawa cywilnego²² jak i judykaturze Sądu Najwyższego pogląd o tym, że wnuki spadkodawcy w opisanej sytuacji dochodzą do spadku prawem własnym, bezpośrednio po spadkodawcy, a nie po swoim wstępnym, ponieważ ich dziedziczenie uzależnione jest od istnienia przesłanek dziedziczenia takiego zstępnego w stosunku do spadkodawcy, nie zaś względem swego bezpośrednio przodka. Złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku po ojcu nie ma żadnego wpływu na dziedziczenie po dziadku (babci).

Odrzucenie spadku przez dziecko spadkodawcy skutkuje zatem powołaniem do dziedziczenia jego zstępnych, którzy od chwili dowiedzenia się o tytule swojego powołania mogą w terminie sześciu miesięcy złożyć oświadczenie o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku. Transmisja o której mowa w art. 1017 k.c. dotyczy sytuacji, gdy przed upływem terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku lub o odrzuceniu spadku spadkobierca zmarł nie złożony takiemu oświadczenia; oświadczenie o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku może być wówczas złożone przez jego spadkobierców. Instytucja transmisji nie ma dlatego zastosowania w sytuacji, w której spadkobierca przed swoją śmiercią złożył skutecznie oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, co

²² Zob. np. J. Pietrzykowski, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, tom 3, Warszawa 1972, s. 1845, J.S. Piątowski, H. Witczak, A. Kawałko, [w:] System Prawa Prywatnego, t. 10, Warszawa 2015, s. 273; M. Pazdan, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, t. 2, pod K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2011, s. 1039; M. Łączkowska, [w:] Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450-1088, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2016, s. 1495; E. Skowrońska-Bocian, Nowelizacja, s. 22, W. Borysiak, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Spadki, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2018, art. 931, pkt 25.

prawidłowo potwierdził Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 19 kwietnia 2012 r. IV CSK 354/11²³.

Ma też rację Sąd Najwyższy stwierdzając w głosowanym postanowieniu, że regule dziedziczenia wyrażonej w art. 931 § 2 k.c. nie stoi na przeszkodzie art. 1020 k.c. określający skutki prawne odrzucenia spadku. Spadkobierca powołany do dziedziczenia po spadkodawcy może spadek przyjąć (wprost, z dobrodziejstwem inwentarza), ale może go też odrzucić. Pomijam w głosie omawianie zagadnień związanych z formą²⁴ i terminem²⁵ złożenia oświadczenia woli spadkobiercy w tym przedmiocie. W art. 1012 KC, ustawodawca posłużył się fikcją prawną zgodnie z którą spadkobierca odrzucający spadek jest traktowany tak, jakby nie żył w chwili otwarcia spadku, a więc nie miał na ten moment zdolności dziedziczenia, będącej wycinkiem zdolności prawnej. Przy ustalaniu porządku dziedziczenia z ustawy nie wolno jednak zapominać o tym, że odrzucenie spadku wywołuje skutek jedynie w odniesieniu do określonego tytułu powołania do dziedziczenia. Nie oznacza więc ono, że spadkobiercy, którzy odrzucili spadek, są traktowani tak jakby nie dożyli daty otwarcia spadku odrzuconego w przypadku powołania ich do dziedziczenia po innych osobach, nawet w tej samej linii²⁶. Jak zauważył Sąd Najwyższy w uzasadnieniu głosowanego orzeczenia, na powyższą, prawidłową, wykładnię przepisów o dziedziczeniu zwracała uwagę Sądowi

²³ LEX nr 1250572.

²⁴ Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku składa się przed sądem lub przed notariuszem. Można je złożyć ustnie lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym. Pełnomocnictwo do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku powinno być pisemne z podpisem urzędowo poświadczonym (art. 1018 § 3 k.c.). W myśl art. 640 k.p.c. oświadczenie o prostym przyjęciu spadku lub z dobrodziejstwem inwentarza albo o odrzuceniu spadku może być złożone przed notariuszem lub w sądzie rejonowym, w którego okręgu znajduje się miejsce zamieszkania lub pobytu składającego oświadczenie. Notariusz lub sąd prześle niezwłocznie oświadczenie wraz z załącznikami do sądu spadku (§ 1). Oświadczenia, o których mowa w paragrafie pierwszym, mogą być również składane w sądzie spadku w toku postępowania o stwierdzenie praw do spadku (§ 2). Z kolei art. 641 § 1 k.p.c. przewiduje, że: oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku powinno zawierać: 1) imię i nazwisko spadkodawcy, datę i miejsce jego śmierci oraz miejsce jego ostatniego zamieszkania; 2) tytuł powołania do spadku; 3) treść złożonego oświadczenia. Oświadczenie powinno również zawierać wymienienie wszelkich wiadomych składającemu oświadczenie osób należących do kręgu spadkobierców ustawowych, jak również wszelkich testamentów, chociażby składający oświadczenie uważał je za nieważne, oraz danych dotyczących treści i miejsca przechowania testamentów (§ 2). Przy oświadczeniu należy złożyć wypis aktu zgonu spadkodawcy albo prawomocne orzeczenie sądowe o uznaniu za zmarłego lub o stwierdzeniu zgonu, jeżeli dowody te nie zostały już poprzednio złożone (§ 3). Jeżeli oświadczenie zostało złożono ustnie, z oświadczenia spisuje się protokół (§4).

²⁵ Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania (art. 1015 § 1 k.c.).

²⁶ Zob. też postanowienie SN z dnia 19 kwietnia 2012 r., IV CSK 354/11, LEX nr 1250572; wyrok SA w Łodzi z dnia 28 sierpnia 2014 r., I ACA 31/14, LEX nr 1511690.

Okręgowemu, wszelako bezskutecznie, przedstawicielka ustawowa małoletnich wnioskodawczyń w osobiście sporządzonej apelacji, podnosząc, że na odrzucenie spadku po ojcu wnioskodawczyń musiała uzyskać zgodę sądu opiekuńczego, który badał czy z powodu odrzucenia spadku dzieci D. G. nie poniosą szkody.

Jeśli idzie o wypowiedzi sądów odnośnie do wykładni art. 931 § 2 k.c., to zwrócić należy uwagę na dwa orzeczenia. Najpierw przytoczyć należy stanowisko Sądu Apelacyjnego w Łodzi wyrażone w wyroku z dnia 28 sierpnia 2014 r. I ACa 31/14²⁷, wydanym w sprawie powództwa Z. S. przeciwko T. L. o zachówek. W sprawie tej ustalono, że spadkodawcy K. S. i M.S. mieli dwie córki: A. L. oraz powódkę Z. S., przy czym A. L. zmarła przed rodzicami pozostawiając jednego syna pozwanego T. L., który odziedziczył po niej spadek w całości. W dniu 22 lipca 1998 r. małżonkowie K.S. i M.S. darowali swojej córce A. L. należące do nich spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego nr (...) położone w Ł. przy ulicy (...) wraz z wkładem budowlanym, którego wartość rynkowa według cen aktualnych wynosi 162.000 zł. Tego samego dnia nastąpiło wydanie obdarowanej przedmiotu darowizny do współposiadania i korzystania. K. S. zmarł w dniu 21 listopada 2008 r., zaś M. S. zmarła w dniu 26 lutego 2011 r. Żadne z nich nie pozostawiło testamentu.

Osią sporu w tamtej sprawie była kwestia dopuszczalności zaliczenia do spadku dla potrzeb ustalenia substratu zachowku po spadkodawcach wartości przedmiotu darowizny dokonanej na rzecz poprzednika prawnego pozwanego T.L. w osobie jego matki A.L. Przedmiotowa darowizna została dokonana przed więcej niż dziesięć laty, licząc wstecz od otwarcia spadku. W takiej sytuacji, w myśl art. 994 § 1 k.c., jej wartość co do zasady nie podlega doliczeniu do spadku przy obliczaniu zachowku, chyba że została dokonana na rzecz osób będących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku. Sąd Apelacyjny zaaprobował pogląd, że pod pojęciem spadkobierców, jak i osób uprawnionych do zachowku należy rozumieć te spośród osób wymienionych w przepisie art. 931 i nast. oraz art. 991 k.c., które w konkretnym układzie rodzinnym istniejącym w chwili otwarcia spadku dziedziczyłyby z ustawy²⁸. Mając powyższe na uwadze córka spadkodawców A.L. nie może zostać zaliczona do kręgu spadkobierców ani osób uprawnionych do zachowku po K.S. i M.S., ponieważ zmarła przed nimi, a więc nie dożyła otwarcia spadku po rodzicach. Z kolei pozwany, choć należy do kręgu osób uprawnionych do zachowku w rozumieniu art. 991 § 1 k.c. nie otrzymał od

²⁷ LEX nr 1511690.

²⁸ Tak też P. Księżak [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom 3, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2018, art. 994, Nb 3 (tak samo w poprzednich wydaniach tego komentarza).

spadkodawców darowizny, która podlegałaby zaliczeniu jako substrat zachowku po małżonkach K.S. i M.S. Sąd Apelacyjny stwierdził dalej, że nie znajduje umocowania w obowiązujących przepisach prawa stanowisko powódki, że pozwany odziedziczył odpowiedzialność z tytułu zachowku z tytułu spadkobrania po swojej matce. Nie wynika to z treści art. 931 k.c., zgodnie z którym najpierw do spadku powołani są spadkobiercy pierwszej grupy, w tym dzieci spadkodawcy (§ 1). Jeżeli jednak dziecko nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przysługiwał, przypada jego dzieciom w częściach równych (§ 2). Zaznaczył, że przewidziane w art. 931 § 2 k.c. następstwo prawne, w którym dzieci wcześniej zmarłego dziecka wchodzi na miejsce swojego rodzica powoduje, że dalsi zstępni dziedziczą w istocie bezpośrednio po spadkodawcy. Dochodzą do spadku prawem własnym, bezpośrednio po spadkodawcy, a nie po swoim wstępnym, ponieważ ich dziedziczenie uzależnione jest od istnienia przesłanek dziedziczenia takiego zstępnego w stosunku do spadkodawcy (m.in. niegodność dziedziczenia rozpatrywana jest zawsze w relacji: kandydat na spadkobiercę-spadkodawca), nie bierze się zaś pod uwagę stosunku kandydata na spadkobiercę do swego bezpośredniego przodka²⁹. W związku z tym istniejące przesłanki wykluczające od dziedziczenia żyjącego zstępnego spadkodawcy nie wykluczają automatycznie możliwości dziedziczenia po spadkodawcy jego dalszych zstępnych³⁰. Okoliczność zatem, że dalszy zstępny spadkodawców (pozwany) dziedziczy w granicach, w jakich dziedziczyłby jego wstępny (córka spadkodawców A. L.) nie uzasadnia jego odpowiedzialności za zachówek wobec współspadkobierczyni (powódki). Granice te dotyczą bowiem wyłącznie wielkości udziału przypadającego dalszym zstępnym, który odpowiada udziałowi wyznaczonemu dla spadkobiercy pierwszej grupy. W tym zakresie sąd ten odwołał się do poglądu P. Księżaka³¹ stwierdzającego, że jeżeli darowizny były zdziałane więcej niż dziesięć lat wstecz przed otwarciem spadku, dla uprawnionego może być korzystniejszej, by obdarowany dziedziczył lub miał prawo do zachowku - tylko wtedy bowiem darowizna będzie doliczona do spadku. Przykładowo, jeśli spadkobierca, który otrzymał darowiznę przed ponad dziesięciu laty, odrzuci spadek albo zostanie uznany za niegodnego, darowizna nie będzie doliczana do spadku.

²⁹ Zob. M. Pazdan [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2011, t. II, art. 931, Nb 6.

³⁰ Zob. E. Skowrońska - Bocian, Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga czwarta. Spadki, Warszawa 2011, art. 931, pkt 12.

³¹ Zob. P. Księżak, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom 3. Spadki, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2018, art. 994, Nb 3 (tak samo w poprzednich wydaniach tego komentarza).

Także w uzasadnieniu postanowienia z dnia 6 lipca 2005 r., III CK 637/04³², Sąd Najwyższy zajmował się wykładnią art. 931 § 2 k.c. Nie podzielił w tamtej sprawie zarzutu jego naruszenia przez błędną wykładnię. Podkreślił, że przepis ten dotyczy sytuacji, gdy dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku. Otwiera on bezpośrednią, własną drogę do dziedziczenia dzieciom zmarłego spadkobiercy - wnukom spadkodawcy a jedyną przesłanką pochodną od uprawnień nieżyjących dzieci spadkodawcy jest to, że ich dzieci (wnuki spadkodawcy) dziedziczą tylko udział, jaki przypadłby dzieciom, gdyby dożyły otwarcia spadku. W ocenie Sądu Najwyższego, przepis ten wykładany w związku z art. 1059 i art. 1060 k.c.³³ w żadnym wypadku nie daje podstaw do przyjęcia, że w sytuacji, gdy dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, jego dziecko (wnuk spadkodawcy) dziedziczy jego udział spadkowy tylko wówczas, gdyby on sam (dziecko spadkodawcy) miał uprawnienia do dziedziczenia gospodarstwa rolnego. Pomijając brak jakiegokolwiek możliwości i przesłanek ustalenia takiej okoliczności w stosunku do osoby nie żyjącej (często od wielu lat) w dacie otwarcia spadku po rodzicu, brak ku temu jakichkolwiek podstaw prawnych. Dziedziczenie gospodarstwa rolnego przez dalszego krewnego spadkodawcy (jego wnuka), powołanego do spadku wskutek śmierci bliższego krewnego (dziecka), nie zależy od tego, czy zmarły dziedziczyłby gospodarstwo rolne z ustawy, gdyby dożył otwarcia spadku. Jedynym warunkiem dziedziczenia w takiej sytuacji gospodarstwa rolnego przez wnuka spadkodawcy jest to by on sam spełniał którąś z przesłanek art. 1059 k.c. Odwołał się między innymi do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 1975 r., III CZP 81/75³⁴.

Zakończenie

Podsumowując, pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w glosowanym postanowieniu, jak też przytoczona na jego rzecz argumentacja juretyczna zawarta w jego uzasadnieniu, są trafne i zgodne z prawem. Tak samo oczywiście ocenić należy wydanie przez ten sąd orzeczenia kasatoryjnego. Nie mogło być inaczej, skoro błędna wykładnia art. 931 § 2 k.c. i art. 1020 k.c. spowodowana

³² LEX nr 603861.

³³ Przepisy art. 1059 k.c. i art. 1060 k.c., nie obowiązują od 14 lutego 2001r., choć mają zastosowanie do spadków otwartych przed tą datą. Ograniczały one ustawowe dziedziczenie gospodarstw rolnych i zostały uznane przez Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 31 stycznia 2001 r., sygn. akt P. 4/99, (Dz.U. z 2001, Nr 11, poz. 91), za sprzeczne z Konstytucją RP.

³⁴ OSNC 1976, nr 6, poz. 122.

niewuzględnieniem przez Sąd Okręgowy samodzielnego tytułu dalszych zstępnych do dziedziczenia z ustawy, doprowadziła do nieprawidłowego określenia kręgu spadkobierców po zmarłych Kr. G. i P. G. W ustalonym w niniejszej sprawie stanie faktycznym należało bowiem stwierdzić, że: 1) spadek po Kr. G., zmarłej 30 kwietnia 2013 r. w Ł., nabyli na podstawie ustawy: mąż P.G., syn L. G. - M. G. i syn M. G. - A. G. po $\frac{1}{4}$ części każdy z nich oraz córki D. G. - D.G. i K.G., po $\frac{1}{8}$ części spadku każda z nich; 2) spadek po P.G., zmarłym 2 października 2013 r. w Ł., nabyli na podstawie ustawy: syn L. G. -M. G. i syn M. G. - A.G. po $\frac{1}{3}$ części każdy z nich oraz córki D. G. - D.G. i K.G., po $\frac{1}{6}$ części spadku każda z nich.

Okoliczność, że małoletnie D.G. i K.G., poprzez swojego przedstawiciela ustawowego, odrzuciły spadek po ich ojcu D.G., oznacza tyle, i tylko tyle, że nie mogą one dziedziczyć po nim (traktowane są wszak, jakby nie dożyły otwarcia spadku po nim). Nie oznacza już jednak, że nie mogą dziedziczyć z ustawy spadku po rodzicach swojego ojca (wstępnego), w sytuacji opisanej w art. 931 § 2 k.c. (a więc gdy dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, a ma własne dzieci). Skoro żyją, w dacie otwarcia spadku po rodzicach ojca, w przeciwieństwie do swojego wstępnego (ojca), to mogą po nich dziedziczyć.

Bibliografia

Akty normatywne

- Dekret z dnia 18 lipca 1945 r. - Kodeks postępowania niespornego - (Dz. U. Nr 27, poz. 169).
- Dekret z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu niespornym z zakresu prawa rzeczowego (Dz. U. Nr 63, poz. 345).
- Dekret z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu spadkowym (Dz. U. Nr 63, poz. 346).
- Dekret z dnia 8 czerwca 1955 r. - prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. Nr 25, poz. 151).
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. o postępowaniu niespornym w sprawach rodzinnych oraz z zakresu kurateli (Dz. U. Nr 34, poz. 310).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 155).
- Ustawa z dnia 14 lutego 2003r. o zmianie ustawy-Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 49, poz. 408).
- Ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 79, poz. 662).
- Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 85, poz. 458).

Literatura

- W. Borysiak, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Spadki, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2018.
- J. Ciszewski, J. Knabe, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, pod red. J. Ciszewskiego, Warszawa 2013.
- A. Kawałko, J. S. Piątkowski, H. Witczak [w:] System Prawa Prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe, pod red. B. Kordasiewiczza, Warszawa 2015.
- J. Kremis, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2011.
- P. Księżak, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom 3. Spadki, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2018.
- M. Łączkowska, [w:] Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450-1088, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2016.
- E. Niezbecka, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki, pod red. A. Kidyby, Warszawa 2012.
- E. Niezbecka [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki, pod red. A. Kidyby, Lex 2015.
- J.S. Piątkowski [w:] System prawa cywilnego. Tom IV. Prawo spadkowe, pod red. J. S. Piątkowskiego, Ossolineum 1986.
- M. Pazdan [w:] Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450-1088. Przepisy wprowadzające, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2011.
- J. Pietrzykowski [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, tom 3, Warszawa 1972.
- E. Skowrońska-Bocian, Nowelizacja prawa spadkowego. Komentarz, Warszawa 2010.
- E. Skowrońska - Bocian, Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga czwarta. Spadki, Warszawa 2011.
- E. Skowrońska – Bocian, Prawo spadkowe, Warszawa 2011.
- A. Sylwestrzak, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2011 r., III CZP 49/11, Orzecznictwo Sądów Polskich 2012 nr 6, poz. 60.
- G. Wolak, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2011 r., III CZP 49/11, Monitor Prawniczy 2013, nr 18.

Orzeczenia

- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 1972r., III CRN 19/72, OSNCP 1972, nr 11, poz. 205.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1986 r., II CRN 325/86, LEX nr 8801.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2005 r., III CK 637/04, LEX nr 603861.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2012 r., IV CSK 354/11, LEX nr 1250572.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2016 r., II CSK 529/15 OSNC-ZD 2018, nr B, poz. 20.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 1975 r. III CZP 81/75, OSNC 1976, nr 6, poz. 122.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2011 r., III CZP 49/11, OSNC 2012, nr 3, poz. 35.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 stycznia 2001 r., sygn. akt P. 4/99, (Dz.U. z 2001, Nr 11, poz. 91).

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 28 sierpnia 2014 r., I ACA 31/14, LEX nr 1511690.

Streszczenie

W glosie do postanowienia z dnia 15 czerwca 2016 r., II CSK 529/15, wyrażona została przez Autora aprobata dla poglądu Sądu Najwyższego o tym, złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku po ojcu nie ma wpływu na dziedziczenie po dziadkach. W myśl 931 § 2 k.c., regulującego dziedziczenie ustawowe spadkobierców pierwszej grupy, tj. małżonka i dzieci spadkodawcy, jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przysługiwał, przysługiwał jego dzieciom w częściach równych. Przepis ten stosuje się odpowiednio do dalszych zstępnych. W orzeczeniu tym prawidłowo, zgodnie z zapatrywaniem wyrażonym w piśmiennictwie i judykaturze, uznano, że przewidziane w art. 931 § 2 k.c. następstwo, w którym dzieci zmarłego wcześniej dziecka spadkodawcy wchodzi w miejsce swojego rodzica, powoduje, że zstępni zmarłego dziedziczą w istocie bezpośrednio po spadkodawcy. Wnuki spadkodawcy w opisanej w tym przepisie sytuacji dochodzą do spadku prawem własnym, bezpośrednio po spadkodawcy, a nie po swoim wstępnym, ponieważ ich dziedziczenie uzależnione jest od istnienia przesłanek dziedziczenia takiego zstępnego w stosunku do spadkodawcy, nie zaś względem swego bezpośrednio przodka.

SŁOWA KLUCZOWE: dziedziczenie ustawowe, dziecko spadkodawcy, które nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, dalsi zstępni, odrzucenie spadku

Summary

In the gloss to the decision of the Supreme Court of 15 June 2016, II CSK 529/15, the approval is expressed by the author for the view of the Supreme Court that making declaration of rejection of inheritance from the father does not affect inheritance from the grandparents. According to art. 931 § 2 Civil Code that regulates statutory inheritance of the first group heirs, i.e. testator's spouse and children, if the testator's child did not survive the opening of the inheritance, the share in inheritance that would be due to them falls to their children in equal shares. This provision is applied accordingly to remoter descendants. In this decision, it has been correctly, according to the view expressed in the literature and judicature, found that the succession provided for in art. 931 § 2 Civil Code in which the children of the previously deceased testator's child enter the place of their parent causes that the descendants of the deceased in fact

inherit directly from the deceased. In the situation described in this provision, testator's grandchildren come to the inheritance in their own right, directly from the testator and not from their ascendant, because their inheritance depends on the existence of premises for inheritance of such a descendant in relation to the testator, and not in relation to their immediate ancestor.

KEY WORDS: statutory inheritance, testator's child who did not survive the opening of the inheritance, inheritance share, remoter descendants, rejection of inheritance

Autor

Dr hab. Grzegorz Wolak, adiunkt w Katedrze Prawa Prywatnego Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli, Wiceprezes i Przewodniczący V Wydziału Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Stalowej Woli.